

УДК 347.1

Ірина Верес,*канд. юрид. наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету ім. Івана Франка*

ПІДСТАВИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА (АБО) СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ

У статті визначаються підстави колективного управління авторськими та (або) суміжними правами, аналізуються поняття та правова природа договору про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав.

Ключові слова: колективне управління, авторські права, суміжні права, представництво, ліцензійні договори, авторська винагорода.

Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. (далі – Закон) передбачено, що суб'єкти авторського права та (або) суміжних прав можуть доручати управління своїми майновими правами організаціям колективного управління (ст. 47). Про ефективність колективного управління свідчить досвід країн Європейського Союзу. Зокрема, за даними з прес-релізу Єврокомісії від 11.07.2012 р. до проекту директиви про колективне управління, в ЄС налічується більш як 250 організацій колективного управління, які збирають близько 6 млрд євро на рік. Використання прав у музичній індустрії становило близько 80 % загального обсягу сум, зібраних цими організаціями [1]. Статистика зборів авторської винагороди через організації колективного управління в країнах Євросоюзу відображає розуміння колективного управління як основи легальних і взаємовигідних відносин між суб'єктами і користувачами об'єктів авторських та (або) суміжних прав. Актуальним питанням є вивчення та вдосконалення інституту колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав за законодавством України.

Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами є предметом досліджень багатьох науковців, зокрема В. Бажанова, А. Кирилюка, Л. Майданик, Л. Щерби й інших.

Метою цієї статті є аналіз підстав колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав і розроблення на цій основі пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

Відповідно до ч. 3 ст. 48 Закону, повноваження на колективне управління майновими правами передаються організаціям колективного управління авторами й іншими суб'єктами авторського права та (або) суміжних прав на основі договорів, укладених у письмовій формі. За своєю природою цей договір є представницьким. Зокрема, І. Якубівський визначає договір управління майновими авторськими та (або) суміжними правами на колективній основі як різновид договору доручення з певними особливостями [2, с. 31]. В юридичній літературі пропонується нормативне закріплення альтернативних моделей колективного управління майновими авторськими та суміжними правами шляхом законодавчого визначення можливості використання на альтернативних засадах двох різних статусів організацій колективного управління – управителя-представника та довірчого управління майновими правами інтелектуальної власності, що надасть можливість здійснювати колективне управління управителем від імені довіртелів (представницька модель управління) або від власного імені управителя (модель довірчого управління майновими авторськими та суміжними правами) [3, с. 4].

Договір, на підставі якого виникають повноваження в організації колективного управління, не є ліцензійним. Відповідно до ч. 1 ст. 1109 ЦК України за ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог цього Кодексу й іншого закону. Організація колек-

тивного управління самостійно не використовує об'єкти права інтелектуальної власності; вона укладає договори з іншими суб'єктами про надання дозволу на їх використання, виступаючи при цьому представником.

Відповідно до ч. 4 ст. 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права» організації колективного управління можуть управляти на території України майновими правами іноземних суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав на основі договорів з аналогічними іноземними організаціями, у тому числі про взаємне представництво інтересів. Організації колективного управління можуть доручати на основі договорів з аналогічними іноземними організаціями управляти на колективній основі за кордоном майновими правами українських суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав, у тому числі про взаємне представництво інтересів.

Закон регулює також ситуацію, коли суб'єкти авторського права та (або) суміжних прав не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами. За таких умов суб'єкти авторського права та (або) суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами, у тому числі щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій колективного управління, що таку винагороду за використання їх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплати цієї винагороди, а також вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, які надаються організаціями колективного управління шляхом укладання договорів з особами, які використовують ці об'єкти. Організації колективного управління мають право резервувати на своєму рахунку суми незапитаної винагороди, що надійшла їм від осіб, які використовують об'єкти авторського права та (або) суміжних прав. Після трьох років від дня надходження на рахунок організації колективного управління відповідних сум суми незапитаної винагороди можуть бути використані для чергових виплат суб'єктам авторського права та (або) суміжних прав або спрямовані на інші цілі, передбачені їх статутами, в інтересах суб'єктів авторського права і суміжних прав (частини 2, 3 ст. 48 Закону).

Роз'яснення наведених положень передбачені у постанові Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 р. № 12. Відповідно до п. 9.1 господарським судам необхідно мати на увазі, що згідно з приписами п. «в» ч. 1 ст. 49 Закону України «Про авторське право і су-

міжні права» до функцій організацій колективного управління належить збір, розподіл і виплата зібраної винагороди за використання об'єктів авторського та (або) суміжних прав не лише суб'єктам авторського і (або) суміжних прав, правами яких вони управляють, а й іншим суб'єктам прав відповідно до цього Закону. Надавши організаціям колективного управління можливість дозволяти використання об'єктів авторського права, які хоч і не перебувають в їх управлінні, але не вилучені з нього в установленому порядку, законодавець врахував специфіку діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють постійне використання великої кількості різноманітних об'єктів авторського права, завчасне визначення переліку яких (із встановленням правовласників та одержанням необхідного дозволу від кожного з них) є надмірно складним або взагалі неможливим (телерадіоорганізації; особи, які здійснюють ретрансляцію телерадіопрограм; власники закладів, де відбувається публічне виконання творів, тощо). Такий підхід забезпечує дотримання прав суб'єктів авторського права як щодо дозволу на використання творів, так і стосовно отримання винагороди, дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати використання необмеженого переліку творів без порушення майнових авторських прав, уклавши відповідний договір з однією організацією колективного управління.

Заслужує на увагу приклад із судової практики (постанова Вищого господарського суду України від 24.06.2014 р. № 909/1120/13). ДП «Українське агентство з авторських та суміжних прав» звернулося до Івано-Франківського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Івана Франка з позовом про стягнення авторської винагороди та зобов'язання надати документи. Позивач і відповідач (користувач) уклали Генеральний ліцензійний договір про порядок використання оприлюднених творів, виплату авторської винагороди (роялті) та надання документів. Ухвалою суду позивача зобов'язали подати суду ліцензійні договори з суб'єктами авторського права, які мають авторське право на публічне виконання творів (частин творів), що складають спектакль, та які використовувалися відповідачем у період дії Договору. Позивач надав низку угод, укладених між ним і фізичними особами щодо передачі останніми позивачеві виключного права на управління своїми майновими правами на твори (як на ті, що існують на момент укладення відповідних угод, так і на ті, що будуть створені під час їх дії). Але в матеріалах справи відсутні та позивачем не надані переліки творів, про які зазначено в цих угодах. Тому позивач не довів наявності у нього повноважень на управління майновими правами суб'єктів авторського права. Рішенням господарсько-

го суду Івано-Франківської області від 11.12.2013 р. позов задоволено. Постановою Львівського апеляційного господарського суду від 06.03.2014 р. задоволена апеляційна скарга відповідача. Касаційну скаргу державної організації «Українське агентство з авторських та суміжних прав» Вищий господарський суд вирішив задовольнити, вказавши, що за змістом п. «в» ч. 7 ст. 48 Закону є можливість певного управління організацією колективного управління майновими правами й осіб, які не передали організації повноважень відповідно до ч. 3 цієї статті.

На думку В. Бажанова, організації колективного управління мають право на збирання винагороди за використання творів виключно на підставі договору між автором (або іншим правоволодільцем) та організацією колективного управління про надання відповідних повноважень, оскільки існують випадки, коли суб'єкти авторського права не бажають отримувати винагороду за використання своїх творів або бажають укласти договір лише із конкретно визначеними особами [4, с. 130]. А. Кирилюк зазначає, що необхідно передбачити обмеження щодо можливості організацій колективного управління авторськими та суміжними правами укладати ліцензійні договори на використання твору без спеціального уповноваження власника авторських прав. Оскільки можуть створюватися та діяти декілька організацій із управління правами на одні й ті самі об'єкти авторського права, право укладати ліцензійні договори без доручення власника може бути надане лише спеціально уповноваженій організації колективного управління авторськими та суміжними правами [5, с. 13].

В юридичній літературі обґрунтовується доцільність законодавчого визначення переліку випадків колективного управління незалежно від згоди правоволодільця («обов'язкове» колективне управління). Йдеться про права на ретрансляцію, слідування та публічний показ, репрографічне відтворення та використання в особистих цілях [3, с. 12]. Позицію про необхідність орієнтовного переліку випадків «обов'язкового» колективного управління підтримує також Л. Майданик, зокрема, пропонує доповнити ст. 48 ч. 8 такого змісту: «Уповноважуючі організації колективного управління здійснюють колективне управління незалежно, без згоди правоволодільців («обов'язкове колективне управління») в таких випадках: а) ретрансляція твору, фонограми, відеограми, зафіксованого виконання; б) право слідування, публічний показ оригінального твору мистецтва; в) відтворення репрографічним способом, відтворення і використання твору, виконання фонограми, відеограми в особистих цілях; г) публічне ви-

конання, публічний показ, публічне мовлення, опублікованих з комерційною метою фонограми, відеограми зафіксованого виконання» [6, с. 25].

Обов'язкове колективне управління передбачене для отримання винагороди з виробників і (або) імпортерів обладнання та матеріальних носіїв. Згідно з ч. 2 ст. 25 Закону України «Про авторське право і суміжні права», твори і виконання, зафіксовані у фонограмах, відеограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальні твори й їх примірники допускається відтворювати у домашніх умовах виключно в особистих цілях або для кола сім'ї без дозволу автора (авторів), виконавців, виробників фонограм, виробників відеограм, але з виплатою їм винагороди. Особливості виплати винагороди у цьому випадку визначені ст. 42 цього Закону. Відповідно до ч. 5 ст. 42 Закону України «Про авторське право і суміжні права» розміри зазначених у частинах 2 і 4 цієї статті відрахувань (відсотків), що мають сплачуватися виробниками та (або) імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, визначаються Кабінетом Міністрів України. Ці кошти виробниками й імпортерами обладнання та (або) матеріальних носіїв перераховуються визначеним Установою організаціям колективного управління. Зібрані кошти розподіляються між організаціями колективного управління, що є на обліку в Установі, на основі договорів, які уповноважені організації укладають з усіма організаціями колективного управління. Імпортери переказують ці кошти уповноваженій організації під час ввезення товару на митну територію України, а виробники – у кінці кожного місяця після реалізації обладнання та матеріальних носіїв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.07.2003 р. затверджений Порядок визначення уповноважених організацій, які здійснюватимуть збирання і розподіл між суб'єктами авторського права та (або) суміжних прав коштів від відрахувань (відсотків) виробниками й імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах.

Закон також передбачає, що суб'єкти авторського права та (або) суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами, у тому числі щодо збирання винагороди, мають право вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, які надаються організаціями колективного управління шляхом укладання договорів з особами, які використовують ці об'єкти (ч. 2 ст. 49).

В Оглядовому Листі Вищого господарського суду України «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» від 31.05.2010 р. проаналізована така судова справа: товариство (власник майнових авторських прав) звернулося до господарського суду з позовом до організації колективного управління про: заборону відповідачеві надавати дозволи на використання музичних творів, виключні права на які належать позивачеві, та одержувати авторську винагороду за їх використання; зобов'язання відповідача вилучити зазначені твори з наданих дозволів на використання творів шляхом повідомлення осіб, із якими укладені відповідні договори. Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін судом апеляційної інстанції, позовні вимоги задоволено лише стосовно музичних творів, використання яких вже відбулося. Скасовуючи зазначені судові рішення, Вищий господарський суд України зазначив, що суб'єкти авторського права, які не передавали організації колективного управління повноважень на управління своїми правами, мають право вимагати вилучення своїх творів із дозволів на використання, що надаються цією організацією. При цьому закон не обмежує перелік творів, що підлягають вилученню, переліком творів, які фактично вже використовувалися (постанова Вищого господарського суду України від 22.09.2009 р. № 21/23).

Стаття надійшла до редакції 23.06.2015 р.

The article is devoted to the definition of the basics of the collective management of the copyright and (or) related rights. The concept and the legal nature of the collective management agreement of property rights of copyright and (or) related rights subjects are analyzed.

В статье определяются основания коллективного управления авторскими и (или) смежными правами, анализируются понятия и правовая природа договора о коллективном управлении имущественными правами субъектов авторского права и (или) смежных прав.

Висновки

Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає, що повноваження організації колективного управління можуть виникати на підставі договору про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав і закону. Доцільно в Законі визначити вичерпний перелік повноважень для організації колективного управління, які виникають на підставі закону.

Список використаних джерел

1. *The Collective Management of Rights in Europe. The Quest for Efficiency of July 2006*, P. 34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/index_en.htm.
2. *Якубівський І. Є.* Про юридичну природу договорів між організаціями колективного управління і суб'єктами авторського права та суміжними правами // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. – 2013. – № 5. – С. 25–31.
3. *Щерба Л. Р.* Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2013. – 19 с.
4. *Бажанов В. О.* Договірні правовідносини в авторському праві України. – К., 2014.
5. *Кирилюк А. В.* Ліцензійний договір на використання літературних творів (цивільно-правовий аспект): автореф. ... дис. канд. юрид. наук. – О., 2010.
6. *Майданик Л. Р.* Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами за цивільним законодавством України. – К., 2013. – 248 с.

